

DATE ȘI OBSERVAȚII NOI PRIVIND ISTORICUL ULTIMEI EPIDEMII DE CIUMĂ DIN ARDEAL

I. Orbán

Ultima epidemie de pestă din Ardeal și, strâns legată de ea, soarta dramatică a lui *András Geréb*, învinut de a fi transmis ciuma, judecat și condamnat pentru aceasta la 10 ani închisoare, a preocupat atît autorii contemporani, cit și pe cei de mai tirziu (8. 2, 5, 6).

Conform descrierii contemporane a dr. *Antal Kováts* (2) și în lumina unor date noi arhivistice, faptele s-au petrecut în felul următor:

În toamna anului 1828, rotarul *Geréb András* pornește spre Tg.-Mureș (cu pașaport fals), venind din București cu soția și fiul vitreg, după un prealabil popas la Brașov. Printre obiectele personale figurează și o ladă care conține hainele unei persoane decedate de ciumă (un șal de mătase turcească). În perioada plecării lor de la București bintuia acolo o epidemie de ciumă. După expirarea timpului de carantină la Timiș, călătorii ajung la Brașov, unde petrec trei săptămîni, iar apoi pornesc la drum spre Tg.-Mureș. Abia ajunși în comuna Rotbav, soția lui *Geréb*, bolnavă de mai multe zile, decedează în ziua de 17 octombrie. Soțul se întoarce cu cadavrul la Brașov și îl înmormintează.

Kováts afirmă că înmormintarea a avut loc fără consultarea prealabilă a medicilor. Din cercetările recente (3) reiese că preotul catolic (probabil *Fantsali*) a chemat un medic care a examinat cadavrul dezbrăcat al soției lui *Geréb* și, neconstatînd semne de ciumă, a dat aprobarea pentru înmormintare. Hainele decedatei au fost împărțite la femeile bătrîne care au spălat cadavrul.

Kováts susține că în ziua după înmormintare, în realitate însă numai peste o săptămîină, adică la 25 octombrie (3), *Geréb* pornește spre Tg.-Mureș, după ce își lasă fiul vitreg într-un spital din Brașov (fiul vitreg a lui *Geréb*, în vîrstă de 10 ani, suferea de scrofuloză; ulcerul scrofulos a fost deschis de către *Georg Schulerus*, chirurgical orașului Brașov (4)). În timpul cit *Geréb* a stat la Brașov, a locuit într-un han din vecinătatea cimitirului.

În ziua de 29 octombrie, toată familia groparului în a cărui casă se opriseră *Geréb* și fiul vitreg, se îmbolnăvește de ciumă și în scurt timp decedează 5 persoane. Epidemia se răspîndește cu iuteală în casele vecine cu a groparului și de aici prin tot orașul. Magistratul orașului ia măsuri severe de stăvilire a molimei.

În Brașov numărul total al îmbolnăvirilor de ciumă atinge 27, din care 18 decedează în trei zile, restul de 9 se vindecă.

După ce atît foștii bolnavi, cit și infirmierii și îngrijitorii lor au împlinit 40 zile de supraveghere, carantina se ridică la sfîrșitul lunii martie și orașul se declară liber.

1874 1875
 Sibiu
 2 2379/100

1. Starea generală a celor trei persoane bolnăvite
 în a căror izbăvire s-a încercat să se facă

2. După ce s-a vădit că starea generală a celor
 trei persoane bolnăvite s-a îmbunătățit și că
 acestea au început să se miște în pat și să
 mănânce puțin, s-a hotărât să se facă o
 cură de aer curat și să se facă o cură de
 aer curat și să se facă o cură de aer curat și
 să se facă o cură de aer curat și să se facă
 o cură de aer curat și să se facă o cură de
 aer curat și să se facă o cură de aer curat

3. După ce s-a vădit că starea generală a celor
 trei persoane bolnăvite s-a îmbunătățit și că
 acestea au început să se miște în pat și să
 mănânce puțin, s-a hotărât să se facă o
 cură de aer curat și să se facă o cură de
 aer curat și să se facă o cură de aer curat și
 să se facă o cură de aer curat și să se facă
 o cură de aer curat și să se facă o cură de
 aer curat și să se facă o cură de aer curat

4. După ce s-a vădit că starea generală a celor
 trei persoane bolnăvite s-a îmbunătățit și că
 acestea au început să se miște în pat și să
 mănânce puțin, s-a hotărât să se facă o
 cură de aer curat și să se facă o cură de
 aer curat și să se facă o cură de aer curat și
 să se facă o cură de aer curat și să se facă
 o cură de aer curat și să se facă o cură de
 aer curat și să se facă o cură de aer curat

Fig. nr. 1: Procesul-verbal întocmit de dr. Antal Kováts jr. despre starea sănătății a celor izolați

Cu aceasta însă istoria lui *András Geréb* nu ia sfârșit. După un drum de 6 zile, în cursul căruia poposește în mai multe hanuri și case particulare, el ajunge în ziua de 30 octombrie la Tg.-Mureș.

La 7 noiembrie 1828, magistratul orașului Brașov înștiințează printr-un curier special pe magistratul orașului Tg.-Mureș că un individ cu numele de *Andras Geréb* a plecat din acest oraș spre Tg.-Mureș, după ce a infectat la Brașov mai multe persoane cu ciumă; se cere ca *Geréb* să fie izolat și pus sub observație.

La data de 9 noiembrie autoritățile l-au găsit și l-au izolat pe *Geréb*, deși în alara unor ulcere ale gâmbei nu prezenta nici o boală. În ziua de 10 noiembrie a fost pus sub carantină atît casa lui *János Kerék*, cît și cea a văduvei *Zsigmond Papp* (la 11 noiembrie), case în care a locuit, respectiv prin care a trecut *Geréb*.

În afara celor arătate, în orașul Tg.-Mureș au mai fost izolate 9 case cu 46 persoane, iar în satele vecine încă 11 case cu 64 persoane.

În ziua de 12 noiembrie sosește la Tg.-Mureș comisarul gubernial *Thuri Ferenc* (2, 4) care, împreună cu magistratul și medicii orașului, l-au examinat pe *Geréb*. La 13 noiembrie au fost arse toate hainele și mobilele lui *Geréb*, iar banii și aclele sale au fost dezinfectate, după care și *Geréb* a fost spălat cu soluție de acid acetic diluat. Casele izolate se dezinfectau zilnic de trei ori. În perioada 9—18 noiembrie, toate persoanele izolate au fost examinate zilnic de către fizicușul orașului, dr. *Antal Kovács* junior, găsindu-i pe toți sănătoși. Doar la 11 noiembrie unul din paznici leșină, dar de spaimă, deoarece tinărul de 16 ani suferea încă din copilărie de epilepsie" (1).

La 21 noiembrie soția lui *János Kerék* moare subit. Cadavrul ei a fost examinat de chirurgul *János Herbeth* care n-a găsit semne de ciumă bubonică (7). Medicii au inspectat-o de la distanță, fără să constate semne de ciumă, totuși au îngropat-o dezbrăcată, cu ajutorul ciocnilor *János Bucșa* și *József Oroszlán*. Hainele moartei au fost arse.

După 12 zile, la 4 decembrie, *József Oroszlán* devine febril și moare la 6 decembrie. Cadavrul său a fost de asemenea inspectat de la distanță de către medici care l-au declarat ciumat și au procedat ca atare. Alte îmbolnăviri în orașul Tg.-Mureș nu s-au mai ivit (2).

Numărul populației orașului Tg.-Mureș în acea vreme era fără armată de 8.666 locuitori. În total au decedat în urma diferitelor boli: în noiembrie 1828 — 16 persoane, în decembrie — 25 persoane, iar pînă la 27 ianuarie 1829 — 11 persoane.

Datorită solicitudinii prof. dr. *Gyula Putnoki* posedăm manuscrisele originale ale procesului lui *András Geréb*. Din studiul acestor documente încercăm să dăm o nouă interpretare unor fapte și date considerate pînă astăzi veridice, dar de a căror autenticitate ne îndoiim pe drept cuvînt pe baza cunoștințelor noastre actuale.

Ne rezumăm la următoarele:

1. Pentru transmiterea ciumei din Brașov, *András Geréb* nu poartă nici o vină, fiind astfel condamnat pe nedrept (după o detenție de 3 ani moare în închisoare).

2. Soția lui *András Geréb* n-a fost bolnavă de ciumă.

3. Cazurile de deces din orașul Tg.-Mureș n-au fost cauzate de ciumă, în consecință n-a existat în oraș presupusa epidemie de ciumă.

În sprijinul tezei noastre, aducem următoarele argumente:

1. Cercetările moderne au clarificat că nu există purtători de bacili sănătoși (10). Deși soția lui *András Geréb* a murit de o boală suspectă, nici *Geréb* și nici fiul său vitreg (care a dormit în aceeași căruță cu mama sa, cînd aceasta a decedat) nu se îmbolnăvesc de ciumă.

Părerile specialiștilor sînt unanime și în ceea ce privește faptul că transmiterea epidemiei dintr-o localitate în alta este imposibilă prin obiecte, dacă împreună cu acestea nu sînt transportați și șobolani infectați (10). Încă în

1879 *Aladár Rózsahegyi* semnaleză în legătură cu epidemia de pestă din Astrahan că: „Niciun caz n-a fost semnalat. în care un drumeț să fi infectat pe cineva dintr-o altă localitate, iar el să fi rămas sănătos”. În cazul nostru, obiectul vector al ciumei a fost considerat un șal turcesc de mătase. Interesantă este coincidența că și în cazul epidemiei de ciumă din Astrahan, tot un șal turcesc a fost incriminat ca presupusă sursă de transmitere.

2. Aserțiunea că soția lui *Geréb* n-a murit de ciumă, o dovedim prin următoarele: boala ei debutează la 2 luni după plecarea din București. Nici decursul bolii nu seamănă a ciumă (mai mult cu tifos exantematic). Frica de ciumă a fost așa de mare în perioada aceea, încît orice imbolnăvire, cit de puțin suspectă, a fost declarată ciumă. Totuși în cazul nostru — așa cum am arătat — medicul examinator n-a considerat boala soției lui *Geréb* ciumă și a dat aprobarea pentru înmormintare.

În contra ciumei pledează și faptul că nu s-au imbolnăvit de ciumă nici vizitiul, cu care familia *Geréb* călătorise din București pînă la carantina din Timiș, nici servitorul acestuia cu care călătoriseră împreună de la Timiș pînă la Brașov. Rămîn sănătoși atît vizitul, *Aurel Mihail*, cit și fiul acestuia, cu care familia *Geréb* a călătorit împreună și chiar și alte presoane cu care a fost în contact în timpul drumului cu popasuri între Brașov și Tg.-Mures, iar la Brașov soacra și rudele soției.

De la înmormintarea soției lui *Geréb* și pînă la moartea gospodarului și a familiei sale s-au scurs 11 zile, deci o durată de două ori mai lungă decît timpul maxim de incubatie.

3. Așa cum am arătat, soția lui *János Kerék* a murit subit. Din datele procesului verbal reiese că: „cu o oră înainte de deces a fost absolut sănătoasă a cerut cafea, apoi respirația i s-a oprit brusc și a decedat.” Tot din mărturia procesului verbal reiese că: „Încă de la începutul izolării era abătută și plîngea mereu”. Nici *Dr. Kováts* nu considera boala ei drept ciumă: în foaia volantă, scrisă pentru liniștirea și educarea populației din Tg.-Mures, neapă cu hotărîre existența ciumei în oraș. Fără ca să putem argumenta și cu date anatomo-patologice aserțiunea noastră (după cum am arătat, cadavrul a fost inspectat doar de la distanță), pe baza simptomelor semnalate de martori și trecute în procesul verbal, luînd în considerare vîrsta și starea psihică a bolnavei, putem deduce cauza probabilă a decedului ca fiind un infarct miocardic.

Singurul fapt mai greu de clarificat este moartea lui *József Oroszlán*, al cărui cadavru, inspectat tot de la distanță, a fost etichetat de medici ca urcaz de ciumă. Într-adevăr este vorba despre o coincidență între niste fapte care pot fi greu elucidate ulterior. Dacă luăm însă în considerare faptul că *József Oroszlán* a fost epileptic, precum și faptul că înainte de deces a suferit de mai multe zile de o afecțiune febrilă (fiind sub observație permanentă) și totuși a fost declarat ciumat, nu în timpul vieții, ci după moarte, și în cazul lui diagnosticul de ciumă rămîne dubios.

Sosit la redacție: 3 aprilie 1967.

Bibliografie

1. Dosarul cuprinzînd piese referitoare la ANDRÁS GERÉB și alți suspecți de ciumă (2452/1831, 37 anexe); 2. ALEX LENGHEL. Revista științelor medicale, București (extras) (1931), nr. 9; 3. Arhivele de Stat Brașov, registrul IV U. 87 Sanitatea Commissions Protocoll vom Jahre (1828—29), 31, 37, 374 (Dr. HUTTMANN A. comunicare); 4. Arhivele de Stat Brașov, Actele Magistratului nr. 3458 (13 noiembrie 1828), nr. 3478—79 (17. nov. 1828), nr. 57 (5 ianuarie 1828), în realitate 1829, nr. 2 (3 ianuarie 1831), nr. 296 (1831), (Comunicarea lui A. HUTTMANN); 5. E. GUZBETH: Zur Geschichte der Sanitäts Verhältnisse in Kronstadt. (1884). (fotocopie); 6. FODOR ISTVÁN: „Fekete Halál” krónikás füzetek (15—16 sz.), Editura

Marosmenti Élet, 1936. 7. Orvostörténeti levelek. II. rész. Communications ex Bibliotheca Historiae Medicae Hungarica nr. 35. (1965), 254; 8. Cit. KOVÁTS ANTAL. (Jegyzés a pestisről. Marosvásárhely (1828); (manuscris in biblioteca Catedrei de istoria medicinei I.M.F. Tg.-Mureş); 9. RÓZSAHEGYI ALADÁR: Orvosi Hetilap (1879), 24, 25, 31, 32, 33, 35; 10. L. V. GROMASEVSKI — G. M. WAINDRACH: Manual de epidemiologie specială, pag. 583, 584, 585, 589, 593, 594